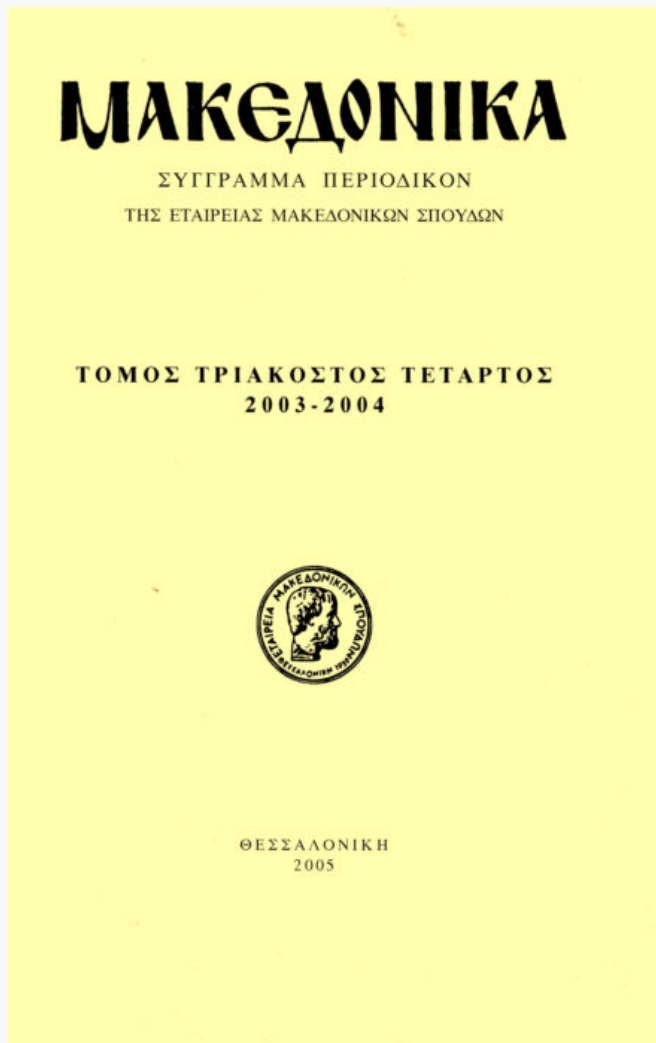

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Απο-φωνής-εργαστήριο Παλαιογραφίας,
Επιστημονική Επετηρίς

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.885](https://doi.org/10.12681/makedonika.885)

Copyright © 2014, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Απο-φωνής-εργαστήριο Παλαιογραφίας, Επιστημονική Επετηρίς. *Μακεδονικά*, 34(1), 427-430. <https://doi.org/10.12681/makedonika.885>

ΑΠΟ-ΦΩΝΗΣ - Έργαστήριο Παλαιογραφίας, Έπιστημονική Έπετηρίς, Δημοκρι-
τειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Έπιμέλεια Γ. Κ. Πατάζογλου, τ. Α', 2000-2001, Κομο-
τηνή 2001, σσ. 225.

Τό Έργαστήριον Παλαιογραφίας του Τμήματος Ιστορίας και Έθνολογίας του
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και ό διευθυντής του καθηγητής κ. Γ. Κ. Πα-
τάζογλου εξέδωσαν τον πρώτο τόμο της επιστημονικής έπετηρίδος του που φέρει τον
έπιτυχή τίτλο *Άπό-Φωνής*: ό τίτλος προέρχεται από λήμμα του λεξικού του C.
Ducange, *Glossarium mediae et infimae graecitatis*, Lugduni 1688, II, 1717, τό όποιο λήμμα,
ώς παρέχεται στον υπότιτλο της έπετηρίδος, έχει ως έξης κατά την έπεξήγησή του: *Ex
ore vel docentis vel conversantis* - όρος δηλ. καθαρώς παλαιογραφικός. Σηματοδοτεί,
ώς εκ τούτου, και τά περιεχόμενα, αλλά ειδοποιεί και περί του χαρακτήρος της εκδό-
σεως που είναι, αυτόνοήτως, παλαιογραφικός και κωδικολογικός. Στην έπετηρίδα
φιλοξενοϋνται έξι μελέτες, τρία σύμμεικτα και έννέα βιβλιοκρισίες. Στην πρώτη με-
λέτη ό κ. Γ. Κ. Πατάζογλου ασχολείται μέ *Νέα άγνωστα χειρόγραφα του Φαναριώτη
λογίου Νικολάου Καρατζά*, ενός λογίου του 18ου αϊ. που είχε συστήσει μία από τις
πλουσιότερες ιδιωτικές βιβλιοθήκες χειρογράφων που μετά τον θάνατό του διασκορ-
πίσθηκαν σέ ιδιωτικές και δημόσιες βιβλιοθήκες, κυρίως και ως συνήθως συμβαίνει,
του έξωτερικού. Ό συγγρ. ενέτοπίσε έπτά χειρόγραφα: στό Trinity College, άρ. 932 του
έτους 1672, στό Brit. Mus. Addit. άρ. 10014 του 16ου αϊ. και άρ. 18190 του 16ου/17ου
αϊ., στό Paris Suppl. gr. άρ. 1380 του 16ου αϊ., στή Μονή Σινά άρ. 1769 <547> 1821
του 18ου αϊ., στή συλλογή Helen Greeley ά.ά. (cod. McKell) του 16ου αϊ. και στή Μη-
τρόπολη Κω άρ. 2 του 17ου/18ου αϊ. Άπό τά γνωστά, αλλά μη έντοπιισθέντα, ανή-
κοντα στή συλλογή Καρατζά, ό κ. Γ.Κ.Π. αναφέρει τέσσερα: τό Εύαγγέλιον «Καρα-
θεοδωρή» του 10ου αϊ., τον Κώδικα «Μανουήλ Φιλή» (Μαυροκορδάτου) του 18ου
αϊ., τον Κώδικα «Γεδεών» (χρονογραφικός) και τον «Βρυέννιο» του Καρατζά. Στους
παρατιθέμενους πίνακες ό συγγρ. βοηθεί τον άναγνώστη νά πληροφορηθεί τά περιεχό-
μενα των δύο κωδίκων του Brit. Mus., άριθμ. 10014 και 18190.

Η δεύτερη μελέτη είναι του ίδιου του κ. Γ.Κ.Π. και αναφέρεται σέ δύο χειρό-
γραφα της *Εικοσιφοινίσσης του Παγγαίου - Χειρόγραφο Μετοχίου του Παναγίου
Τάφου* και του βιβλιοεμπροτείου Sam Fogg του Λονδίνου: πρόκειται, για το πρώτο χφ.
άρ. 795 μέ γραφέα τον Κοσμά Μακαιδάνα και μουσικό (1676) που έγράφη για λογα-
ριασμό του Κοινοτιώτη παπά-Άβερκίου από τον όποιο τον άγόρασε ό προηγούμε-
νος της μονής Άντώνιος Χατζής από τό Δοξάτο Δράμας. Ό συγγρ. συζητεί μάλιστα τό
ένδεχόμενο ό Κοσμάς Μακαιδών νά είναι ό γραφέυς 29 κωδίκων, κυρίως μουσικών,
ταυτιζόμενος στήν περίπτωση αυτή μέ τον Κοσμά, δομίστικο των Ήβρων, που μεταξύ
των έτών 1674-1692 άντέγραφε τους παραπάνω κώδικες. Ό κ. Γ.Κ.Π. περιγράφει τό
χειρόγραφο του Μετοχίου του Παναγίου Τάφου καθώς και όποιο του Sam Fogg τό
Λονδίνου, τό όποιο, κατά τον συγγρ. προέρχεται από την Εικοσιφοιτίσσα και έκλάπη
άπό τους Βουλγάρους τον Μάρτιο του 1917, πέρασε στήν κατοχή του έπιστήμονος
άπατεώνος Vladimir Sish και προφανώς, άφοϋ πωλήθηκε σέ άγνωστο, κατέληξε στό πα-
λαιοβιβλιοπωλείο Sam Fogg: μέ βάση την περιγραφή του χφ., όπως αυτή καταχωρείται
στον κατάλογο του Sam Fogg, τό χφ. είναι περγαμηνό, χρονολογείται μεταξύ 1100;-
130 αϊ., γραφέυς του ό Έφραίμ και περιέχει συναξάρια άγιών των έξι πρώτων μηνών
του λειτουργικού έτους.

Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τῆς καθηγήτριας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀγγελικῆς Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, *Ὁ κωδικογράφος Γαλακτίων ὁ ἐξ Ἀναβρύτης καὶ ὁ ὑπ' αὐτ. 586 Κώδικας Πετροπόλεως* (Petropol. gr. ἀρ. 586), στήν ὁποία ἡ κ. Ἀ.Σ.-Ν. παρακολουθεῖ τόν Γαλακτίωνα: διετέλεσε μαθητῆς τοῦ λογίου ἐπισκόπου Εὐρυσθένης (Βρεσθένης) Παρθενίου, τῆ σειρά αὐτογράφων κωδίκων του γραφέντων μεταξύ τῶν ἐτῶν 1666-1690, τὴν μονὴ τῆς μετανοίας του πού ἦταν οἱ ἀγιοι Τεσσαράκοντα στὰ Θεωρηνά τῆς Λακεδαίμονος. Ἀπὸ τὰ χειρόγραφα του ἡ κ. Ἀ.Σ.-Ν. παρουσιάζει τὸν Petropol. gr. 586 πού παραδίδει 57 ὁμιλίες ἀπὸ τὸ Κυριακοδρόμιο Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου καὶ ἐγράφη τὸ 1672, θεωρούμενο μάλιστα ἀπὸ τὰ πληρέστερα μέ ὁμιλίες τοῦ Μαξίμου. Ἐξετάζει μάλιστα ποῖο ὑπῆρξε τὸ πρότυπο τοῦ Γαλακτίωνος καὶ φαίνεται νὰ κλίνει στήν ἀποψη ὅτι ἦταν ὁ Κώδικας 31 [11] τῆς μονῆς Θεραπνῶν γραμμένος ἀπὸ τὸν διδάσκαλό του Παρθένιο, ἐπίσκοπο Εὐρυσθένης καὶ τὸ ὅποιο παραδίδει μόνον 38 διδαχῆς τοῦ Μαξίμου, ἐνὼ τίς ὑπόλοιπες 19 (ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν 57) φαίνεται ὅτι ἀντέγραψε ἀπὸ τὸν κώδικα Θεραπνῶν ἀρ. 16 [9] πού ὁ ἴδιος, ὁ Γαλακτίων, εἶχε γράψει τὸ 1669. Καί εἶναι πολὺ ἐλκυστικὴ ἡ ὑπόθεση τῆς κ. Ἀ.Σ.-Ν. ὅτι ὁ Γαλακτίων ἐγραψε τὸν Petropol. gr. 586 γιὰ προσωπικὴ του χρῆση γιὰ νὰ ἔχει ἔτοι ἓνα καλὸ βοήθημα γιὰ τὴν διακονία τοῦ κληρύματος, μέ τὴν ὁποία, ὡς πρωτοσύγκελος, ἦταν ἴσως ἐπιφορτισμένος.

Στὴ συνέχεια ὁ ὑπογραφόμενος σέ συνεργασία μέ τὴν κ. Σουλτάνα Λάμπρου, δρ. Θ. τοῦ Α.Π.Θ. παρουσιάζουμε τίς μελέτες τοῦ *Boris Fonkic* γιὰ *αὐτόγραφα τοῦ Ἰωάννη Καρυοφύλλη καὶ τοῦ Εὐγενίου Βούλγαρη*, ὅπως αὐτές ἀντλοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργο του «Ἑλληνικά χειρόγραφα σέ εὐρωπαϊκὲς συλλογές», ἐκδ. Nidrik, Μόσχα 1999 (στά ρωσικά). Ὁ κ. Β.Φ. ἐνετόπισε 16 αὐτόγραφα τοῦ Καρυοφύλλη, κυρίως πατριαρχικά γράμματα, γραμμένα ἀπὸ τὸν Καρυοφύλλη μέ τὴν ιδιότητα τοῦ χαρτοφύλακος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, καλύπτοντα τὴν περίοδο 1638-1665, καθὼς καὶ τίς *Ἐφημερίδες* του καὶ σχόλια του στὰ *Φυσικά* τοῦ Ἀριστοτέλους. Τὰ νέα αὐτόγραφα τοῦ Εὐγενίου Βούλγαρη εὐρέθησαν στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Κρατικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Χάρκοβο στήν Οὐκρανία, τὰ ὑπ' ἀρθ. 84, 137, 143, 144, μέ σπουδαιότερο ἐξ αὐτῶν τὸ ὑπ' ἀρ. 84, πού εἶναι, κατὰ τὸν κ. Β.Φ., μαθητικὸ τετράδιο τοῦ Βούλγαρη καὶ μάλιστα κατὰ τὴν περίοδο πού σπούδαζε ρητορικὴ τοῦ Ἀφθονίου, ἀφοῦ ἄλλωστε τὰ Προγυμνάσματα Ἀφθονίου-σοφιστοῦ, *Ἐκθεσις περὶ ἐπιστολικῶν τύπων τοῦ Θεοφίλου Κορυδαλέως, Περί περιόδου καὶ Σύνοψις εἰς τὴν ποιητικὴν μέθοδον τοῦ ἱερομονάχου Χριστοφόρου Ἐμποροκομίτου* παραδίδονται στὸ 84 χφ. Τὸ χφ. 37 εἶναι μία πραγματεία θεολογικὴ σέ τέσερα βιβλία, στὰ ὑπ' ἀριθ. 143-144 παραδίδεται ἡ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* τοῦ Μελετίου Μήτρου. Σημαντικὴ ἀπὸ κάθε ἀποψη εἶναι ἡ ἀνακάλυψη τοῦ χφ. Da 54 τῆς Δρέσδης, ὅπου παραδίδονται νέα ἀγνωστα ἔργα τοῦ Βούλγαρη: ἡ *Ἐκθεσις τῆς Ταυρικῆς Χερσονήσου ἧτοι τῆς λεγομένης Μικρᾶς Ταταρίας* (ὅπου ὁ Βούλγαρης καταγράφει, μέ βάση ἑλληνικὲς πηγές, τὴν ἱστορία τῆς Κριμαίας), *Ἱστορικὲς ἀναζητήσεις γιὰ τὰ χρόνια τῆς βάπτισης τῆς μεγάλης ρωσίδας βασιλοσασ Ὀλγας*, Πετροῦπολις 1792 καὶ ἡ *ἱστορία τῆς χώρας* (Κριμαίας προφανῶς) *μετὰ τῆ συνθήκη τοῦ Κιουτσούκ Καϊναρτζῆ*. Ἡ σημασία τῶν αὐτογράφων τοῦ Βούλγαρη εἶναι αὐτονόητη, ιδιαίτερος τοῦ χφ. Da 5 τῆς Δρέσδης πού παραδίδει νέα ἀγνωστα ἔργα του.

Ὁ ἐπίτ. καθηγ. τοῦ Δ.Π.Θ. κ. Ἐμμ. Γ. Βαρθούνης ἀσχολεῖται στὸ μελέτημα πού ἀκολουθεῖ μέ τὴ *Βιβλιοθήκη τῆς Ἱ. Μονῆς Προφήτου Ἠλίου τῆς Σάμου* καὶ καταγράφει 37 τίτλους βιβλίων μέ τίς ἐνθυμήσεις, ὅπου ἀσφαλῶς ὑπάρχουν ἄξιον σημειώσεως εἶναι ἡ προσφώνηση τοῦ σχολάρχου Πυθαγόρα Σίδερη σέ μαθητικὴ παράσταση

της Ήλέκτρας, τόν Φεβρουάριο του 1885 στο Καρόλβασι.

Ό καθηγ. κ. Γ. Κ. Παπάζογλου επανέρχεται, στη συνέχεια, με ένα αγαπημένο θέμα του: τόν *Σεραφεύμ Τζεβερόν, τόν Θάσιο και τὰ νέα άγνωστα χειρόγραφα του*. Ό Σεραφεύμ τό 1695 εύρέθη από τή Μονή τής μετανοίας του, τή Μονή Διονυσίου του Άθωνος, στην Κ/Πολη, όπου σπούδασε στην Πατριαρχική Άκαδημία και άμέσως μετά μετέβη στο Βουκουρέστι, περί τό 1698/9, όπου παρηκολούθησε τὰ μαθήματα του Σεβαστού Κυμνήτη στην Αθήναική Άκαδημία τής βλαχικής πρωτεύουσας. Ό κ. Γ.Κ.Π. σημειώνει μάλιστα τὰ μαθήματα που παρηκολούθησε στα δύο αυτά περιώνυμα σχολεία ό Σεραφεύμ και στη συνέχεια τὰ χφ. που ένετόπισε, όπως αυτό του Μεγάλου Σπηλαιού, που χάθηκε στην πυρκαγιά του 1934, ή τό άλλο τής συλλογής Phillippis που πέρασε στον γνωστό οίκο Sotheby's του Λονδίνου και τελικώς στη βιβλιοθήκη Albert Ιου των Βρυξελλών. Και τὰ δύο αυτά χφ. πάντως ήταν μία περίοδο στην κατοχή του Φαναριώτη λογίου, και συλλέκτη χφ., Νικολάου Καρατζά. Τό αυτό ίσχει και γιά τό χφ. του British Museum 8234 του έπισκόπου Νύσσης Μητροφάνους του Θασίου, τό Bebol. gr. 313 του Σεραφεύμ, πιθανώς τό χφ. 9 του καταλόγου Μηνωϊδη που έπισκέφθη τή Μονή Διονυσίου τόν Ίανουάριο του 1841, τό ύπ' άρ. 795 τής Πάτμου, τό ύπ' άρ. 333 του Διονυσίου.

Άκολουθεί ή ένότητα Σύμμεικτα και βιβλιοκρισίες. Άρχικώς ό κ. Γ. Κ. Παπάζογλου δημοσιεύει *Κατάλογο άρχαιακω ύλικω του έργαστηριου Παλαιογραφίας* [του Τμήματος Ίστορίας και Έθνολογίας του Δ.Π.Θ.] ήτοι: χειρόγραφα, Έφημερίδες (Άστραπή, Νεολόγος, Τά Νέα, Πρόδοδος, Ταχυδρόμος, τής Κ/Πόλεως), Άρχαιακό Ύλικό σέ αντίγραφα (μικροταινίες) χειρογράφων, Έφημερίδες και περιοδικά (Άθηνά, Αϊών, Έλπίς, Έφημερίς Άθηνων, Η Άλήθεια, Κλειώ, Ε.Φ.Σ.Κ., Isvestija του Ρωσικω άρχαιολογικω Ίνστιτουτου Κ/Πόλεως) στη συνέχεια ό κ. Γ.Κ.Π. άσχολείται με τόν *Λαυρέντιο Μαρινω-ήγούμενο τής Μονής Δουσίκου* και ακολουθως με *Ένα κρυπτογράφημα σέ νεώτερη έπιγραφή του Πραβίου-Έλευθερουπόλεως του Παργαίου*, που άφορά σέ μία έπιγραφή του σχολείου του Πραβίου που δημοσίευσε ό κ. Χ. Μπακιρτζής και γιά τήν όποία ό κ. Γ.Κ.Π. προτείνει μία νέα άνάγνωση.

Στίς παρουσιάσεις βιβλίων-βιβλιοκρισίες ό κ. Γ.Κ.Π. βιβλιοκρίνει σέ πολυεπίδη κριτική τὰ βιβλία του Κ. Χ. Χατζόπουλου, *Έλληνικά σχολεία στην περίοδο τής Όθωμανικής κυριαρχίας (1453-1821)*, Θεσσαλονίκη 1991, του Π. Γ. Νικολόπουλου, *Ίωάννου Δαμασκηνω (:) περί των έν πίστει κεκοιμημένων μεταφρασεί εις τήν κυπριακήν διάλεκτον*, Λευκωσία 2000, του ίδιου *Βιβλιογραφική έπιστασία των εκδόσεων Νικολήμου του Άγιορείτου*, άνάτυπο, Άθήνα 2000, του Σπ. Καρύδη, *Θεοδωρου Βρατανίτη δημοσίου νοταριου πόλεως και νήσου Κερκύρας οι σωζόμενες πράξεις (1479-1516)*, Άθήνα 2001, τής Πηνελόπης Στάθη, *Χρυσανθος Νοταράς Πατριάρχης Έροσολύμων - Πρόδρομος του Νεοελληνικω Διαφωτισμοϋ*, Άθήνα 1999, Η Έλληνική Γραφή κατά τούς 15ο και 16ο αϊώνες, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου, Άθήνα 2000. Ό κ. Έμμ. Βαρβούνης παρουσιάζει ακολουθως τὰ βιβλία: Μ. Ι. Μανούσακα - Βάλτερ Πούχνερ, *Άνέκδοτα στιχοιργήματα του θρησκευτικω θεατροϋ του ΙΖ' αϊώνος*, Άθήνα των ορθοδόξων Χίων κληρικων Μιχ. Βεστάχρη, Γρηγ. Κονταράτου, Γαβρ. Προσπονά, Άθήνα 2000, Valeria Fol - Rouja Neikova, *Fire and Music*, Sofia 2000. Τό περιοδικό καταλείεται με τίς περιλήψεις των μελετών στην άγγλική και τόν πίνακα περιεχομένων.

Συνοπτικώς τό νέο αυτό περιοδικό, με διευθυντή τόν καλό συνάδελφο κ. Γ. Κ. Παπάζογλου, συνιστά μία λαμπρή προσπάθεια προβολής τής έπιστημής τής παλαιογραφίας και τής κωδικολογίας και είναι ίσως τό μοναδικό στη χώρα μας με τό συγκεκριμένο εξειδικευμένο περιεχόμενο. Εύχης έργο ή προσπάθεια αυτή του κ. Γ.Κ.Π. να

ἐνισχυθεί και μέ άλλους συνεργάτες, παλαιούς και νέους παλαιογράφους και μελετητές χειρογράφων, που θά δημοσιεύουν στό ειδικό αυτό περιοδικό, τό *Ἀπό-φωνής*, τά ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τους.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Δημήτριος Ἀγγ. Παπάζης, *Ὁ Μητροπολίτης Ἀθανάσιος Μεγακλῆς (1848-1909)*, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 335.

Πρόσωπα και γεγονότα συνδεδεμένα μέ τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο και τή Μακεδονία ἀπέτελεσαν τά τελευταῖα χρόνια ἀντικείμενο μελέτης ἀπό τοὺς ἐρευνητές και ἀνέδειξαν τό ἐνδιαφέρον του πρώτου γιά τή Μακεδονία και ἰδιαίτερος σέ κρίσιμες στιγμές γιά τήν τύχη της. Ὑπενθυμίζουμε τά συνέδρια γιά τόν Ἰωακείμ τόν Γ' τόν Μεγαλοπρεπῆ, τόν μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο Ἀλεξιάδη, που ὀργανώθηκαν ἀπό τόν Δῆμο Θεσσαλονίκης, τό Τμήμα Ποιμαντικής και Κοινωνικῆς Θεολογίας του Α.Π.Θ., τό Ἴδρυμα Ἐθνικοῦ και Θρησκευτικοῦ Προβληματισμοῦ και τήν Ἱ. Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Ἔτσι, εἶναι καλοδεχούμενη κάθε μελέτη ἀναφερόμενη σέ συναφῆ θέματα, ἰδίως μάλιστα ὄταν αὐτή βασίζεται σέ πρωτογενές ὕλικό, που δίδει πληρέστερη τήν εἰκόνα τῆς ἐποχῆς, συνδεδεμένη, ἐνίοτε, και μέ ἐπίκαιρα θέματα. Τέτοιο χαρακτήρα ἔχει ἡ λαμπρή μελέτη του νέου ἐρευνητή κ. Δ. Ἀ. Παπάζη που ἀσχολεῖται μέ τόν βίο και τό ἔργο του μητροπολίτου Σισανίου και Σιατίστης Ἀθανασίου Μεγακλῆ (1848-1909), ὁ ὁποῖος διεποιεμένη τήν ἐν λόγῳ μητρόπολη τῆ δεκαετία 1882-1893, γιά νά μεταθεθεῖ ἔπειτα στήν κρίσιμη γιά τήν ἐποχή μητρόπολη Θεσσαλονίκης (1893-1903), και νά κλείσει μαζί μέ τήν ἐκκλησιαστική σταδιοδρομία του και τόν σύντομο, σχετικῶς, βίο του ὡς Γέρον Κυζίκου (1903-1909). Ὁ συγγρ. στά πένη κεφάλαια του βιβλίου του, τό ὁποῖο, σημειωτέον, εἶναι ἡ διδακτορική διατριβή του στοῦ Τμήμα Θεολογίας του Α.Π.Θ. ὑπό τήν ἐποπτεία του καθηγητοῦ κ. Ἀπ. Γλαβίνα, παρακολουθεῖ καταλεπτῶς τήν πορεία του Ἀθανασίου Μεγακλῆ ἀπαιτεῖ κυριολεκτικῶς νά μὴν του διαφύγει ἡ παραμικρή λεπτομέρεια, ἡ ὁποία κουράζει τόν ἀναγνώστη ἀλλ' εἰς τόν ἴδιο καιρό εἶναι και χρήσιμη στόν ἐρευνητή που ἐνδιαφέρεται και πολλές φορές, ἀξιοποιεῖ αὐτές τίς ἡσσονος σημασίας λεπτομέρειες.

Στό πρώτο κεφάλαιο ὁ κ. Δ. Παπάζης ἀσχολεῖται μέ τήν καταγωγή και τίς σπουδές του Μεγακλῆ: γέννηση στήν Ἀδριανούπολη τό 1848, σπουδές στοῦ λαμπροῦ Γυμνασίου της, συνέχιση τους στήν Ἱ. Θεολογική Σχολή τῆς Χάλκης, χειροτονία του σέ κληρικό, οἱ συνταξιώτες του, ἡ ἐφεση του στή βυζαντινὴ μουσική και στοῦ κήρυγμα, ἡ ἐπιλογή του ἀπό τό Πατριαρχεῖο γιά τόν βαθμό του ἱεροδικόνου, ἡ προαγωγή του σέ ὑπογραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ θητεία του ὡς γραμματέως τῆς Ἐθνουσυνελεύσεως, ἀλλά και αὐτή του ἀρχιγραμματέως τῆς Συνόδου (1876), ἡ ἐξαρχική ἀποστολή του στήν Κρήτη, οἱ ὑποψηφιότητές του στή μητρόπολη Θεσσαλονίκης (1878), ἡ προαγωγή του ὡς Μ. Πρωτοσυγγέλλου ἀπό τόν Πατριάρχη Ἰωακείμ Γ', ὁ χειρισμός του ζητήματος τῆς μητροπόλεως Ἀδριανουπόλεως που προκλήθηκε ἀπό τοὺς Ἐξαρχικούς στήν πατρίδα του και σέ βάρος του μητροπολίτου Διονυσίου (1879) εἶναι ἀπό τά θέματα που ἀπασχολοῦν τόν κ. Δ. Παπάζη. Ἡ μελέτη τους, ὡς ἐλέχθη, εἶναι λεπτομερῆς και ἡ ἀξιοποίηση του ἀρχαικοῦ ὕλικου ἐπιτυχής. Ὁ συγγρ. παραθετεῖ καθετί που ἀφορᾷ στήν παρουσία του Ἀθανασίου Μεγακλῆ στήν πατριαρχική αὐλή, τά ποιμαντικά και οἰκονομικά ζητήματα, τήν ἐκκλησιαστική εὐταξία και τήν τήρηση του